

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Bakalářská práce

# CÍRKEV A SENIOŘI

Vedoucí práce: ThLic. Julius Pavelčík, Th.D.

Autor práce: Sarah Šedová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 3

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

31. 3. 2017

Sarah Šedová

Děkuji vedoucímu bakalářské práce, ThLic. Juliovi Pavelčíkovi, Th.D., za trpělivost, cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

# Obsah

Úvod.....	6
<b>1 Církev po II. vatikánském koncilu.....</b>	<b>8</b>
1.1 Modely církve .....	9
1.2 Církev jako instituce .....	9
1.2.1 Pozitiva.....	10
1.2.2 Negativa .....	10
1.3 Církev jako mystické společenství.....	11
1.3.1 Pozitiva.....	11
1.3.2 Negativa .....	12
1.4 Církev jako svátost.....	12
1.4.1 Pozitiva.....	13
1.4.2 Negativa .....	13
1.5 Církev jako zvěstovatelka .....	14
1.5.1 Pozitiva.....	14
1.5.2 Negativa .....	14
1.6 Církev jako služebnice .....	15
1.6.1 Pozitiva.....	15
1.6.2 Negativa .....	16
1.7 Církev jako společenství učedníků .....	16
1.7.1 Pozitiva.....	17
1.7.2 Negativa .....	17
<b>2 Stáří a stárnutí – stáří jako etapa života .....</b>	<b>18</b>
2.1 Změny ve stáří.....	19
2.1.1 Fyzické projevy stárnutí .....	19
2.1.2 Psychické projevy stárnutí .....	20
2.1.3 Sociální projevy stárnutí.....	21
2.2 Potřeby ve stáří.....	22
2.3 Spiritualita ve stáří .....	24
2.3.1 Spirituální potřeby ve stáří .....	24
2.3.2 Negativní jevy náboženské spirituality .....	25
<b>3 Vlastní výzkum .....</b>	<b>27</b>
3.1 Cíl výzkumu .....	27
3.2 Metodologie .....	27
3.3 Charakteristika výzkumného vzorku.....	28

3.4	Zjištění jednotlivých rozhovorů .....	29
3.4.1	Respondent č. 1: .....	29
3.4.2	Respondent č. 2: .....	30
3.4.3	Respondent č. 3 .....	30
3.4.4	Respondent č. 4 .....	31
3.4.5	Respondent č. 5 .....	31
3.4.6	Respondent č. 6 .....	32
3.4.7	Respondent č. 7 .....	32
3.4.8	Respondent č. 8 .....	33
3.4.9	Respondent č. 9 .....	33
3.4.10	Respondent č. 10 .....	34
3.5	Výsledky rozhovorů .....	34
3.5.1	Výzkumná otázka č. 1 .....	34
3.5.2	Výzkumná otázka č. 2 .....	35
3.5.3	Výzkumná otázka č. 3 .....	36
3.5.4	Výzkumná otázka č. 4 .....	38
3.6	Diskuse.....	39
	<b>Závěr.....</b>	<b>41</b>
	<b>Seznam použitých zdrojů.....</b>	<b>43</b>
	<b>Abstrakt.....</b>	<b>45</b>
	<b>Abstract .....</b>	<b>46</b>

## Úvod

Téma své bakalářské práce Církev a senioři jsem si vybrala v druhém ročníku svého studia, ihned po nástupu na praxi do domova pro seniory. Při každodenním styku se seniory mě napadaly nejrůznější otázky spojené s touto životní etapou. Setkala jsem se s mnoha seniory, s věřícími i nevěřícími. Při práci s nimi jsem si nemohla nepovšimnout odlišných způsobů prožívání této životní etapy. Každý senior své stáří jinak prožíval, hodnotil a také se jinak choval k ostatním obyvatelům domova. V průběhu praxe jsem si všimla, že věřící senioři prožívají své stáří poněkud lépe. Jsou více smířeni a vyrovnaní, jsou lépe připraveni na poslední fázi svého života. U seniorů bez víry to vždy takto nebylo a prožívali své staří poněkud negativněji. Během každodenních rozhovorů jsem si uvědomila, že za pozitivním pohledem seniorů stojí ve velké míře jejich víra a s ní související církev. Víra a členství v církvi je důvod, proč jsou senioři vyrovnaní, neprožívají pocity osamění a svému stáří dodávají smysl. Ale jak je to možné? Jak je možné, že zrovna tato instituce stojí ve velké míře za pozitivismem člověka? Rozhodla jsem se proto zjistit o tomto tématu něco více, především o vztahu seniorů k církvi. Jak je možné, že církev je tak důležitou institucí pro jejich život? Co jim dává, bere a co pro ně vlastně znamená? Na tyto otázky se pokusím v mé bakalářské práci nalézt odpověď a vytvořit si jasný názor na tuto problematiku, protože bude důležitá jak v mém dalším studiu, tak i v osobním a profesním životě.

Existuje mnoho literatury obsahující náboženská témata i témata seniorů, ale setkala jsem se s velmi málo knihami, ve kterých jsou tato témata spojena. Konkrétně práce, která by popisovala problematiku církve a seniorů, nebyla sepsána, nebo mi alespoň nepodařilo ji najít. Myslím si, že při práci se seniory je znalost jejich náboženství a církve nesmírně důležitá. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že pochopení podstaty církve u daného seniora razantně mění vztah pracovníka a klienta, s čímž je spojena i kvalitnější práce s klientem.

Jelikož téma ekleziologie je velmi obsáhlé a nesnadno pochopitelné, rozhodla jsem se ve své práci popsat církve a následně ji shrnout do pěti základních modelů tak, jak je shrnul kardinál Avery Dulles ve svých několika knihách. To usnadní čtenářům porozumění tomuto tématu a snazší orientaci v chápání církve při další práci se seniory. Abychom pochopili problematiku církve a seniorů, musíme se nejen orientovat v náboženských tématech, ale i v tématech týkajících se této věkové kategorie. Proto v této práci shrnu několik základních faktorů ovlivňující stáří a několik aspektů spojených s tímto obdobím. V praktické části pak tyto znalosti převedu do kvalitativního výzkumu, ve kterém se pokusím vystihnout podstatu církve v životě seniorů. Prostřednictvím rozhovorů s několika seniory analyzuji jejich výpovědi a rozdělím je do několika kategorií, čímž zjistím, co pro ně církve znamená.

# 1 Církev po II. vatikánském koncilu

Tak, jak se vyvíjí naše doba a naše společnost, vyvíjí se samozřejmě i církev. Současná moderní doba měla za následek, že církev se do jisté míry stala zaostalou a křesťané si přestávali být jistí, co pro ně církev vůbec znamená.

Církev, která by nám měla být přítomna ve všech životních situacích, měla by s námi prožívat všechny radosti, ale i překonávat životní překážky a potíže, se stala pro křesťany jen pouhou celosvětovou organizací. Ve svém každodenním životě již v církvi nenacházeli žádnou odezvu. To znamenalo, že křesťané se začali cítit odděleni od ostatní společnosti jako menšina ve většinové nekřesťanské společnosti. A tak začali hledat určité východisko, jak se z této znevýhodněné situace dostat. Díky této situaci se zrodila myšlenka, že církev by neměla mít formu jen pouhé organizace s daným vnitřním řádem, ale měla by být především společenstvím lidí sdílejících své každodenní radosti a strasti.

Tato situace, ale i několik dalších ovlivňujících faktorů měli za následek svolání druhého vatikánského koncilu v letech 1962 - 1965. Zde byla jedna z hlavních myšlenek právě určit podstatu katolické církve, obnovit církevní identitu a především odpovědět na otázku společenství.<sup>1</sup> Společenství, latinsky *communio*, má mnoho významů a definic, ale v tématu druhého vatikánského koncilu se tímto pojmem zamýšlí především vzájemný vztah mezi křesťany, jak to ve svém díle popisuje kardinál Avery Dulles.<sup>2</sup>

Druhý vatikánský koncil se zabýval především církví ve dvou dimenzích, a to jako církev zaměřenou sama na sebe, na své struktury a svou podstatu, a jako církev zaměřenou navenek, především na své vztahy k okolnímu světu.<sup>3</sup> V jednom z nejdůležitějších dokumentů II. vatikánského koncilu *Lumen Gentium* můžeme nalézt určité pohledy na církev vycházející z Písma či určité ekleziologie, které pro jasnější a srozumitelnější výklad rozdělil kardinál Avery Dulles do několika modelů.

---

<sup>1</sup> Srov. ŠTĚCH, F. *Tu se jim otevřeli oči*, s. 259-261.

<sup>2</sup> Srov. tamtéž, s. 260.

<sup>3</sup> Tamtéž, s. 266-267.



## 1.1 Modely církve

V první řadě je potřeba zmínit, proč jsem si vybrala typologii modelů církve právě kardinála A. Dullese. Dulles místo slovních popisů či definic používá modely, na kterých ukazuje danou skutečnost, a tím nám napomáhá zkoumané věci lépe porozumět. Je si vědom toho, že v teologii je nemožné něčemu stoprocentně porozumět, protože se nacházíme na úrovni určitého přesahu a církev není statický, nýbrž živý a dynamický organismus.<sup>4</sup> I přesto jsou ale jeho modely na rozdíl od jiných pro laiky srozumitelné a vnáší do teologie určitý řád a systém.

Dulles se snaží o to, aby člověk dokázal rozpoznat i jiné modely církve než jen ten svůj vlastní a aby si v sobě utvořil určitou představu nejen o své ekleziologii. Tím pak dokáže najít mezi nimi to společné, rozdílné, kladné i záporné, a určí tak pozici své ekleziologie v těch ostatních. Ve své knize *Models of the Church* popisuje prostřednictvím svých modelů ekleziologii a rozděluje ji do pěti modelů: církev jako instituce, církev jako mystické společenství, církev jako svátost, církev jako zvěstovatelka a církev jako služebnice. Později k těmto modelům přidává i model šestý – církev jako společenství učedníků, který považuje za model zahrnující to pravdivé z ostatních modelů. Každý model obsahuje velmi důležitá témata, která ačkoli se od sebe velmi různí, navzájem se doplňují a vedou tak k celkové harmonii.

Tyto modely představil teolog František Štěch v knize *Tu se jim otevřeli oči*, ze které budu tyto modely zpracovávat a uvádět jejich pozitiva a negativa.

## 1.2 Církev jako instituce

První model, který Dulles ve svém díle *Models of the Church* uvádí, je model institucionální. V tomto modelu je církev chápána jako viditelná, přesně organizovaná struktura s danou hierarchií a řádem.

Ekleziologie má v tomto pojetí tři základní funkce – učitelskou, posvěcující a řídicí. To znamená, že církev má reálnou moc učit, posvěcovat a řídit a její členové jsou jí vyučováni, posvěcováni a řízeni. Pro snazší pochopení tohoto modelu si můžeme představit církev jako jistý druh školy, která je jasně organizovaná, má danou strukturu a požadavky na

---

<sup>4</sup>Srov. ŠTĚCH, F. *Tu se jim otevřeli oči*, s. 268 – 269.

své členy. Tito členové musí jasně vyznávat potvrzené učení, podílet se na svátostech a uznávat své podřízení oficiální církevní autoritě.<sup>5</sup> Jedině poté mohou členové směřovat ke spáse.

V tomto modelu je třeba si uvědomit důležitost strukturovaného společenství, autority, jasně vedených bohoslužeb a celkovou oficiální úroveň církve. Naopak ale tento model může v krajním případě vést k nahrazení Boha samotnou institucí.<sup>6</sup>

### 1.2.1 Pozitiva<sup>7</sup>

- 1) Silné zakotvení v církevních spisech deklarující nadpřirozený původ církve, který ji dodává vážnost a vnitřní jednotu.
- 2) Důraz na silnou spojitost s křesťanskými kořeny, díky kterým se členové církve mohou cítit jisti v dnešním komplikovaném světě.
- 3) Silný smysl pro společnou identitu – díky jasné struktuře a organizaci uvnitř církve si její členové mohou být jisti svojí identitou a posláním.

### 1.2.2 Negativa<sup>8</sup>

- 1) Nedostatečné zakotvení v biblických textech.
- 2) Zdůrazňování tohoto modelu může mít negativní dopad na život jedince i celého společenství (klerikalismus, juridicismus, triumfalismus<sup>9</sup>).
- 3) Teologové jsou povinni podporovat magisterium, což může vést k omezování svobody teologického bádání.
- 4) Sebestřednost tohoto modelu se staví mimo dnešní dobu volající po dialogu a ekumenismu.

---

<sup>5</sup> Srov. ŠTĚCH, F. *Tu se jim otevřeli oči*, s. 272 - 273.

<sup>6</sup> Srov. tamtéž, s. 309.

<sup>7</sup> Srov. tamtéž, s. 275.

<sup>8</sup> Srov. tamtéž, s. 275 - 276.

<sup>9</sup> Klerikalismus – pyramidové uspořádání církve, juridicismus – přílišné zdůrazňování církevního práva, triumfalismus – zdramatizovaná představa církve sklizející veškerý obdiv. Srov. SKALICKÝ, K. „*Skok vpřed v perspektivě revolucí druhého tisíciletí*“ [online].

Tento model může být v některých svých aspektech inspirativní, je však třeba mít na paměti nadpřirozený charakter církve, na jehož základě ji nelze považovat za pouhou instituci.<sup>10</sup>

### 1.3 Církev jako mystické společenství

Druhým Dullesovým modelem je model komuniónální. Tento model vychází z konceptu latinského *communio*, který mimo jiné hovoří o možném společenství v mezilidských vztazích (rodina, partnerství), ale i o možném společenství mezi člověkem a samotným Bohem.<sup>11</sup> Právě tato dimenze společenství odlišuje církev od jakýchkoliv jiných institucí.

Pro snazší pochopení tohoto modelu užívá Dulles obrazy *Církev jako tělo Kristovo* a *Církev jako Boží lid*. V prvním obraze chápe církev metaforicky jako organismus, který má své specifické funkce a potřeby, jež jsou poháněny jakýmsi tajemným životním principem. Touto metaforou vyjadřuje tělo Kristovo, které je také nadpřirozený organismus poháněný životním principem, a to Duchem svatým. Druhý obraz popisuje příběhem Izraele, vyvoleného národa. Tento vyvolený národ neboli „*Boží lid je Duchem naplněným společenstvím lásky, pravdy a života.*“<sup>12</sup> Oba tyto obrazy poukazují na spojitost vztahů skrze Ducha svatého a dá se říci, že si jsou téměř rovnocenné.<sup>13</sup> V tomto modelu je třeba si uvědomit důležitost společenství jak s Bohem, tak mezi lidmi navzájem, a to skrze nadpřirozenou milost. Naopak se zde můžeme obávat přehnaného duchovního nadšení věřících.<sup>14</sup>

#### 1.3.1 Pozitiva<sup>15</sup>

- 1) Dostatečné zakotvení v biblických textech i v tradici.

---

<sup>10</sup> Srov. ŠTĚCH, F. *Tu se jim otevřeli oči*, s. 276.

<sup>11</sup> Srov. tamtéž, s. 277.

<sup>12</sup> Tamtéž, s. 279.

<sup>13</sup> Srov. tamtéž, s. 279.

<sup>14</sup> Srov. tamtéž, s. 309.

<sup>15</sup> Srov. tamtéž, s. 282.

- 2) Otevřenost modelu k dialogu a ekumenismu přispívá k jeho aktuálnosti.
- 3) Důraz na Ducha svatého přispívá k pozitivnímu spirituálnímu životu věřících.

### 1.3.2 Negativa<sup>16</sup>

- 1) Nadřazenost duchovní stránky může vést k pocitu nadbytečnosti církve jako instituce.
- 2) Přílišné zdůrazňování Božského principu církve může vést k obtížím v dialogu s jinými náboženstvími.
- 3) Identita církve je v tomto principu nekonkrétní a nezřetelná – existuje mnoho náboženských výkladů pojmu společenství.

Oba tyto obrazy poukazují na církev jako na společenství či komunitu. Církev zde již nezastává roli pouhé organizace, nýbrž roli určitého společenství lidí se stejným krédem, bohoslužbou či církevním svazkem. Na institucionální pojetí církve se zde nezapomíná, ale největší důraz je kladen na společenství mezi věřícími navzájem a na společenství mezi věřícími a Bohem, a to skrze Krista v Duchu svatém. Jinak řečeno na ty, kteří jsou ve svých myšlenkách a činech vedeni nadpřirozenou vírou a láskou.<sup>17</sup>

## 1.4 Církev jako svátost

Ve třetím, sakramentálním modelu, se Dulles pokouší o sjednocení vnitřního a vnějšího aspektu církve, tedy modelu institucionálního a komunijního. Je toho názoru, že tyto dva aspekty církve jsou vzájemně neoddělitelné, neboť božský princip by neplnil svou funkci nebýt lidského principu a naopak.

Inspiraci k tomuto modelu hledal Dulles ve filosofické a teologické antropologii. Ve filosofické antropologii dospěl k závěru, že vše, co se děje v duchovní sféře člověka, se může stát hmatatelné pouze skrze tělo. Tudíž jakékoliv naše jednání je symbolické, neboť naše myšlenky můžeme vyjádřit pouze slovy či gesty. V teologické antropologii je tento princip ještě doplněn o nadpřirozený aspekt našeho bytí, protože kromě naší existence zde na planetě

---

<sup>16</sup> Srov. tamtéž, s. 282 – 283.

<sup>17</sup> Srov. ŠTĚCH, F. *Tu se jim otevřeli oči*, s. 281.

jsme také účastníci určitého transcendentního života. Tudíž všechny naše duchovní skutky potřebují určité viditelné vyjádření a naopak<sup>18</sup>.

V tomto modelu je třeba si uvědomit viditelnost církve ve svátostech, a to jako znamení Kristovy milosti a naděje z vykoupění, především v tradicích a rituálech. Proti tomu je v tomto modelu nebezpečí neadekvátní sebekontemplace církve.<sup>19</sup>

#### **1.4.1 Pozitiva<sup>20</sup>**

- 1) Sloučení viditelného a spirituálního aspektu harmonizuje vztah těchto aspektů.
- 2) Tento model zpracovává témata tradiční teologie, čímž spojuje ekleziologii například s christologií, pneumatologií či naukou o svátostech.
- 3) Silná vazba věřících k církvi a dynamika tohoto aspektu zdokonaluje znamení Ježíše Krista.

#### **1.4.2 Negativa<sup>21</sup>**

- 1) Poměrně slabé zakotvení v biblických textech.
- 2) Sjednocení vnitřního a vnějšího aspektu církve může vést k zanedbání duchovní stránky církve z důvodu přílišného zdůrazňování institucionálního aspektu.
- 3) Upřednostňování komunioálního aspektu může vést k narcistnímu pohledu na církve, který je v nesouladu s křesťanskými hodnotami.

Jak vyplývá již z výše uvedeného, viditelná a spirituální církve je vzájemně velmi propojená a její oddělení je tak téměř nereálné. Bez institucionálního aspektu by církve byla pouhým neviditelným společenstvím a bez komunioálního aspektu by se církve stala pouhou prázdnou institucí.

---

<sup>18</sup> Srov. tamtéž, s. 285.

<sup>19</sup> Srov. tamtéž, s. 309.

<sup>20</sup> Srov. tamtéž, s. 288.

<sup>21</sup> Srov. ŠTĚCH, F. *Tu se jim otevřeli oči*, s. 289.

## 1.5 Církev jako zvěstovatelka

Čtvrtý Dullesův model, nazývaný kérygmatický, považuje církev především za společenství věřících, jejichž hlavním úkolem je vyznávat svou víru, naslouchat Božímu slovu a následně jej radostně zvěstovat.

Svým důrazem na společenství má tento koncept velmi blízko modelu komuniónálnímu, avšak hlavní důraz je zde kladen na hlásání Božího slova. Oproti předchozím modelům tento model zdůrazňuje nadřazenost Boha nad církví. Církev je zde pouze k tomu, aby šířila radostnou zvěst všem národům, i když nikde není jasně dáno, že Boží slovo je ve všech sborech identické.<sup>22</sup>

V tomto modelu bychom měli zdůraznit především hlásání evangelia celému světu, které pobízí společnost k víře v Ježíše Krista. Naopak je třeba uvědomit si nebezpečí fundamentalismu, neboť konzervativní lpění na ideologických základech může vést k neschopnosti přijmout současnost a její vývoj.<sup>23</sup>

### 1.5.1 Pozitiva<sup>24</sup>

- 1) Vynikající zakotvení v biblických textech.
- 2) Jednoznačný smysl poslání církve a jednoznačné vymezení jejich členů.
- 3) Spirituální síla věřících vedoucí k poslušnosti a pokoře díky nekonečné vzdálenosti Boha a člověka.

### 1.5.2 Negativa<sup>25</sup>

- 1) Přílišné zaměření na Boží slovo zastiňuje skutečnost Kristova bytí, neboť poukazuje pouze na jeho činnost a učení.

---

<sup>22</sup> Srov. ŠTĚCH, F. *Tu se jim otevřeli oči*, s. 289.

<sup>23</sup> Srov. tamtéž, s. 308 – 309.

<sup>24</sup> Srov. tamtéž, s. 294.

<sup>25</sup> Srov. tamtéž, s. 295 – 296.

- 2) Přílišná velkorysost může vést ke ztrátě jednoty společnosti, neboť jen instituce svou kontinuitou napomáhá udržovat jednotu.
- 3) Nedostatečná otevřenost církve pro vytváření lepšího Božího království, neboť se zde církev zaměřuje pouze na svědectví a opomíjí skutečné činy.

Hlavní cíl tohoto modelu dodává církvi jistou organizovanost, neboť hlásáním evangelia budou mít užitek všichni, kdo tato slova uslyší. Tím se svět seznámí s radostnou zvěstí Božího slova a poslání církve tak bude naplněno.

## 1.6 Církev jako služebnice

V pátém Dullesově kerygmatickém modelu se pohled na církev zcela liší od všech předchozích. Zatímco v předešlých modelech byla církev vnímána spíše jako něco, co stojí mezi světem a Bohem, v tomto modelu se církev otevírá všem lidem, i těm nevěřícím. Jejím úkolem je pomoci všude tam, kde bude potřeba.

Za tímto pohledem stojí doba osvícenství, kdy společnost již přestávala vzhlížet k církvi a přestala ji potřebovat. Tuto situaci církev nenechala bez povšimnutí a rozhodla se, že když se svět nestará o církev, měla by se církev začít starat o svět. Měla by jej respektovat takový, jaký je, a měla by se z něj učit, jinak se stane zaostalou a bude tak neschopna hlásat evangelium.<sup>26</sup> Proto se hlavním principem církve stala otevřenost k celé společnosti.

V tomto modelu je třeba vyzdvihnout prosazování hodnot Božího království, a to veškerou svou službou. Naopak je zde nebezpečí nepřijetí již dlouhotrvajících hodnot.<sup>27</sup>

### 1.6.1 Pozitiva<sup>28</sup>

- 1) Vnímavost k okolnímu světu.
- 2) Předávání morálních hodnot všem lidem, nejen věřícím.

---

<sup>26</sup> Srov. ŠTĚCH, F. *Tu se jim otevřeli oči*, s. 296- 298.

<sup>27</sup> Srov. tamtéž, s. 308 – 309.

<sup>28</sup> Srov. tamtéž, s. 302 – 303.

## 1.6.2 Negativa<sup>29</sup>

- 1) Nedostatečné zakotvení v biblických textech.
- 2) Mnohoznačnost pojmu „služba“ ve smyslu diakonia.
- 3) Problematika vztahu církve a Božího království.

„Stejně tak jako Kristus nepřišel na svět, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil“,<sup>30</sup> stejně tak se chce církev otevřít lidem a stát se tak jednotou a bratrstvím jeden pro druhého. Chce pomáhat ostatním, ať už modlitbou, finanční podporou či aktivní pomocí.<sup>31</sup> Jedině tak můžeme vytvořit lepší svět.

## 1.7 Církev jako společenství učedníků

Všechny předchozí modely církve jsou pro společnost důležité, avšak velmi se různí a jsou tak pro laiky hůře pochopitelné. Dulles proto vytvořil zcela nový projekt nazývaný společenství učedníků, ve kterém spojil těchto pět modelů za účelem snazšího porozumění. Nesnaží se je tímto modelem zastínit, nýbrž je spojit a zdokonalit. Je si vědom toho, že každý model má svá specifika a spojením těchto modelů jim dokážeme plně porozumět.

Církev je v tomto modelu chápána jako společenství věřících, kteří naplňují své poslání odpovídáním na Kristovo slovo: *Následuj mě.* (J 2, 43 a další). Je především kontinuitou mezi současnou církví jako společenstvím učedníků a samotným Kristem, ale zároveň osvětluje pravý význam institucionálního i sakramentálního modelu a odhaluje pravé kořeny evangelizace a služby.<sup>32</sup>

Tímto modelem dokázal Dulles postavit mosty mezi všemi modely a získat tak k nim specifický vztah. Tento model je svým způsobem modelem komunijním, neboť jeho hlavním principem je vztah církve a samotného Krista. Dále ale vysvětluje skutečný význam institucionálního a sakramentálního modelu a odhaluje pravé kořeny evangelia.<sup>33</sup>

---

<sup>29</sup> Srov. ŠTĚCH, F. *Tu se jim otevřeli oči*, s. 303.

<sup>30</sup> ŠTĚCH, F. *Aby byl Boží lid světlem národů*, s. 16 – 20.

<sup>31</sup> Srov. ŠTĚCH, F. *Tu se jim otevřeli oči*, s. 302.

<sup>32</sup> Srov. tamtéž, s. 315.

<sup>33</sup> Srov. tamtéž, s. 314 – 315.



### 1.7.1 Pozitiva<sup>34</sup>

- 1) Snazší pochopení modelu díky přirovnání k Ježíšovu životu, a tím také blízkost lidské životní zkušenosti.
- 2) Společnost je neustále vyživována a posilována přítomností Ducha svatého, který je do určité míry principem tohoto modelu.
- 3) Tento model nahlíží na církve jako na společenství hříšníků a kajících se, což je pro společnost přínosnější než dokonalé společenství.

### 1.7.2 Negativa<sup>35</sup>

- 1) Přílišný důraz na jednotu společenství učedníků může vést k odtrhnutí od společnosti a vést tak k „*sektářskému typu křesťanství*“. <sup>36</sup>
- 2) Učednický život je kvůli své náročnosti určen pouze pro malou část křesťanské společnosti a pro běžného křesťana je tento způsob života téměř nemožný.
- 3) Přílišný individualismus tohoto modelu může působit jako „*volné sdružení jednotlivců, kteří se volně přihlásili k šlechtěné službě*“, <sup>37</sup> což je v naprostém nesouladu s katolickou církví.

Tento model by se pravděpodobně mohl stát novým universálním ekleziologickým konceptem, neboť dává lidem dostatečný prostor pro seberealizaci a zároveň vyzdvihuje důležitost celého společenství. <sup>38</sup>

---

<sup>34</sup> Srov. ŠTĚCH, F. *Tu se jim otevřeli oči*, s. 334 – 336.

<sup>35</sup> Srov. tamtéž, s. 336 – 338.

<sup>36</sup> Tamtéž, s. 337.

<sup>37</sup> Tamtéž, s. 337 – 338.

<sup>38</sup> Srov. tamtéž, 338.

## 2 Stáří a stárnutí – stáří jako etapa života

Proces stárnutí a následné stáří je poslední etapou lidského života. Je spojeno s mnoha změnami, které zásadně ovlivňují kvalitu prožívání. Je provázeno především úbytkem sil, negativními změnami vzhledu, zpomalováním osobního tempa a snížením výkonnosti.<sup>39</sup>

Toto období začíná přibližně ve věku 60 až 65 let. Hranice stáří je těžko definovatelná, protože změny a rozdíly v průběhu stárnutí jsou u každého člověka individuální. Stárnutí je především proces postihující tělesné, psychické a sociální aspekty života spojené s mnoha negativními zkušenostmi. Je to období zpětného pohledu na svůj život a jeho hodnocení.<sup>40</sup> Přináší moudrost a nadhled, pocit naplnění, ale také úbytek energie a nezbytnou proměnu osobnosti směřující k jejímu konci.

Při dosažení 60 let si senior sám začíná uvědomovat nevyhnutelné přibližování stáří, ale také větší svobodu v rozhodování o sobě i o svém životě. Zároveň zde dochází k pocitu ohrožení člověka, neboť mu ubývají fyzické síly, zhoršují se kognitivní procesy a částečně se narušují vztahy s ostatními lidmi. To vede k tendenci získat co největší kontrolu nad svým životem a omezit tak rizika ztrát. Na rozdíl od období dospělosti již starší člověk není zaměřen na výkon, tudíž může realizovat dosud nenaplněné vnitřní potřeby a dělat tak to, co ho zajímá. Jeho postoj ke světu je zaměřen z velké části pohledem do minulosti, senior již nemá tendence něco měnit a nechce ani, aby se měnil svět kolem něj. S tím souvisí i negativní postoj ke světu, neboť senior se neustále musí přizpůsobovat novým problémům a nepříznivým změnám společnosti. Dále se v životě seniora objevují různě intenzivní zátěžové situace jako například úmrtí partnera, zhoršení zdravotního stavu či ztráta jistoty soukromí. Tyto změny jsou pro seniora hůře zvladatelné než v jiných obdobích života. Cílem seniora je tedy vyrovnat svůj vztah ke světu i vlastnímu životu, a tím nalézt smysl zbývajících života.<sup>41</sup>

---

<sup>39</sup> Srov. KOPECKÁ, I. *Psychologie 1. díl*, s. 165.

<sup>40</sup> Srov. VACÍNOVÁ, M. a spol. *Psychologie*, s. 116 – 124.

<sup>41</sup> VÁGNEROVÁ, M. *vývojová psychologie II.*, s. 302 – 305.

Obecně platí, že kvalita života s přibývajícím věkem klesá. V tomto období je sice člověk víceméně svobodný, ale zažívá nevyhnutelné ztráty, které překryjí to pozitivní. Proto je nutné udržovat přijatelný životní styl, a to především autonomii, soběstačnost, sociální kontakty, vztahy a sebeúctu.<sup>42</sup> K udržování tohoto stylu je potřeba přijmout svůj život takový, jaký byl, a vnímat ho pozitivně. To znamená smířit se s nedokonalostmi našeho života, s našimi nedostatky a se vším, co se nám v životě nepodařilo.<sup>43</sup>

## 2.1 Změny ve stáří

Stejně jako každá etapa našeho života, tak i etapa stáří je provázena mnoha změnami. S rostoucím věkem sice přibývají zkušenosti, ale zároveň se objevují nevídané změny, které působí na všechny složky člověka. Člověk se mění po fyzické, psychické i sociální stránce, všechny níže detailněji popíši.

V odborné literatuře můžeme nalézt mnoho rozdělení změn ve stáří. Kromě již zmíněného rozdělení na fyzické, psychické a sociální změny se můžeme setkat také s rozdělením na kognitivní, emoční a sociální změny či na somatický, kognitivní a citový vývoj stáří.<sup>44</sup> Obecně však lze říci, že všechny znaky spojené se stářím jsou u každého jedince velmi individuální a rozdílné, neboť závisí jak na vrozených faktorech, tak kvalitě dosavadního života. Některé tyto změny může člověk prožívat již v období pozdní dospělosti.

### 2.1.1 Fyzické projevy stárnutí

Stárnutí jako proces je provázen mnoha fyzickými změnami. Tyto změny mohou být buď přirozenými projevy stárnutí, nebo nepřímými následky různých nemocí či nevhodného životního stylu.<sup>45</sup> S přibývajícím věkem se lidské tělo opotřebovává a ztrácí svou funkčnost a spolehlivost. Většina těchto změn je viditelná a lehce identifikovatelná. Zde popíši jen ty základní.

S přibývajícím věkem dochází k ubývání mozkových buněk, což zapříčiňuje zpomalování osobního tempa a celkové snížení výkonnosti. Pokožka seniorů se vysušuje

---

<sup>42</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.*, s. 399.

<sup>43</sup> Tamtéž, s. 299.

<sup>44</sup> Srov. LANGMEIER, J. a spol. *Vývojová psychologie*, s. 204 – 214, KOPECKÁ, I. *Psychologie 1. díl*, s. 165 – 175.

<sup>45</sup> SUCHOMELOVÁ, V. *Seniori a spiritualita*, s. 21.

a ztrácí svoji elasticitu, stejně tak se i na obličeji vytváří vrásky a vlasy šediví a ubývají. Postava člověka se zmenšuje, ubývá kostní hmota a tělo se tak stává více chatrné. Záda jsou shrbená a pohyby těla se zpomalují. Člověk ztrácí rovnováhu a pohyb již není tak plynulý. V těle se přetváří hormonální systém a imunitní systém také slábne. To způsobuje snazší nákazu, delší průběh a horší léčitelnost všech nemocí.<sup>46</sup>

V období pozdního stáří, kterým je označován věk od 75 let, může docházet k seskupení více chorob najednou. Často se vyskytují choroby jako například Parkinsonova choroba, šedý zákal či cévní mozková příhoda, které jsou spojovány s poruchami řeči a hybností.<sup>47</sup>

### 2.1.2 Psychické projevy stárnutí

Spolu s fyzickými změnami přináší toho období i změny psychické. Ty jsou podmíněny biologicky nebo jsou důsledky psychosociálních vlivů.<sup>48</sup> Ve stáří dochází ke zhoršení většiny kognitivních funkcí, ale na rozdíl od fyzických změn nepřichází rovnoměrně a cvičením se seniory je můžeme minimalizovat nebo alespoň zpomalit jejich zhoršování.

Jednou z hlavních změn v kognitivním vývoji je vnímání. To se s přibývajícím věkem zhoršuje kvůli snížení kvality zraku a sluchu. Již zmíněné změny v mozku zapříčiňují zhoršení paměti, které vede k pamatování si událostí pouze z dob svého života, kdy ještě mozek plně fungoval. Paměť je tedy krátkodobá a senior má problém vybavit si věci například z předešlých dnů. S tím je spojováno emoční a obsahové zkreslení vzpomínek a zhoršení koncentrace pozornosti. Myšlení trvá starším lidem déle, stejně tak i rozhodování se. Se snížením inteligence souvisí i změny v kreativitě. Většina seniorů má problém zapojit kreativitu do svého každodenního života.<sup>49</sup>

V období pozdního stáří se s přibývajícími chorobami objevují i problémy psychického rázu. Následky těchto chorob se často odráží právě v psychice jedince. Mnoho seniorů se ve svém věku potýká s demencí, při které senior ztrácí paměť a dostává se na nižší vývojový stupeň. Tato choroba je provázena emoční nestabilitou a nebezpečnými projevy

---

<sup>46</sup> Srov. KOPECKÁ, I. *Psychologie 1. díl*, s. 165.

<sup>47</sup> Srov. tamtéž, s. 168 – 169.

<sup>48</sup> Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.*, s. 315.

<sup>49</sup> Srov. KOPECKÁ, I. *Psychologie 1. díl*, s. 166.

a úkony. Dlouhodobý psychický stres či náhlá psychicky náročná situace může způsobit u seniorů neurózu. Tou se nazývá duševní porucha provázená stavy úzkosti a duševní tísně.<sup>50</sup>

### 2.1.3 Sociální projevy stárnutí

Léta stáří jsou obdobím mnoha změn i v oblasti sociálního života. Mění se způsob komunikace, morální uvažování, redukuje se sociální role, potřeby, ekonomické zajištění a mění se celkový životní styl. Tyto změny se odráží ve změnách fyzických a psychických, a jsou tak vzájemně propojené.<sup>51</sup>

Jedna z největších sociálních změn staršího člověka je odchod do důchodu. Takový člověk je svým způsobem odloučen od zbytku společnosti, což velmi ovlivní jeho osobní důležitost, styl života i jeho potřeby. Dalším ovlivňujícím faktorem je příchod vnoučat a status babičky či dědečka. Senior najednou zastává zcela novou roli a s vnoučaty má určitý soustavný styk, který přináší mnoho nejistot. S obdobím stáří se neodlučitelně pojí osamělost. Ta není určena množstvím kontaktů, ale vzniká spíše jiným očekáváním od sociálních vztahů. S tím souvisejí změny v sociálním prostředí nebo náhlé ukončení sociálního kontaktu, které také vede k pocitu osamělosti.<sup>52</sup>

V období pozdního stáří se k těmto změnám často přidává i ztráta soběstačnosti. Uspokojování svých potřeb je senior nucen přenést na své okolí a v mnoha případech není nikdo, kdo by seniorovi pomohl. V těchto případech je senior nucen opustit svůj domov a nastoupit do domova pro seniory. Tato zásadní životní změna sebou přináší ztrátu zázemí, známého prostředí a s tím i ztrátu spojené identity.<sup>53</sup>

Zobecněním těchto faktorů ovlivňujících sociální prožívání jedince můžeme dospět k několika závěrům. Kvůli těmto změnám se člověk více vztahuje do sebe, někdy se až příliš soustřeďuje na sebe, je apatický k druhým či je z důvodu zvýšeného pozorování sebe samapřecitlivělý. Partner je pro seniora hlavním zdrojem pocitu jistoty a bezpečí a mnohé psychické potřeby uspokojí kontakt s vnoučaty. Ovdovění či jiná podobná ztráta tak vede k pocitu opuštěnosti a bezvýznamnosti. Celé toto období je senior nucen smířit se s konečností svého života. Vzhledem k pomalejší adaptaci ve stáří je potřeba snažit se

---

<sup>50</sup> Srov. KOPECKÁ, I. *Psychologie 1. díl*, s. 169–171.

<sup>51</sup> Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.*, s. 307.

<sup>52</sup> Srov. FARKOVÁ, M. a spol. *Psychologie*, s. 125–126.

<sup>53</sup> Srov. KOPECKÁ, I. *Psychologie 1. díl*, s. 171–172.

vyhnout náhlým změnám, které mohou vést k psychickým problémům jedince, jež se odrazí i ve fyzické a sociální stránce člověka.<sup>54</sup>

## 2.2 Potřeby ve stáří

Tento věk se též pojí s mnoha změnami týkajícími se lidských potřeb. Tyto potřeby se pojí především se změnami postavení ve společnosti, pocity méněcennosti a zhoršenou imobilitou. Prof. Nakonečný definuje potřeby jako „základní motivy člověka, které vyjadřují nedostatky na úrovni fyzického i sociálního bytí člověka.“<sup>55</sup> Existuje mnoho definic a klasifikací potřeb člověka, například americký psycholog Maslow klasifikoval lidské potřeby na fyziologické, potřeby bezpečí a jistoty, lásky a blízkosti, úcty a uznání a potřebu sebeaktualizace.<sup>56</sup> Pro snazší pochopení této kapitoly rozdělím potřeby do základních dvou skupin, fyziologických a psychosociálních.

Fyziologické potřeby jsou primární potřeby každého člověka. Zajištění těchto potřeb je nezbytné pro život a až po dosažení těchto podmínek pro přežití se můžeme zabývat potřebami ostatními. Mezi tyto potřeby řadíme spánek, dýchání, výživu, hydrataci, čistotu, vyprazdňování, aktivity a sexuální potřebu. Při nenaplnění těchto potřeb dochází u člověka například k projevům hladu, žízně, nečistoty či bolesti.<sup>57</sup>

Psychosociálními potřebami nazýváme potřeby spojené s našimi hodnotami. Tyto potřeby bývají uspokojovány až po splnění potřeb fyziologických a týkají se především naší lidské důstojnosti. Tyto potřeby přehledně shrnula do čtyř základních skupin Věra Suchomelová ve své knize *Senioři a spiritualita*.

První psychosociální potřeba seniora je potřeba smyslu a kontinuity životního příběhu. Každý senior má potřebu dát svému životu jistý smysluplný rámec, ve kterém si bude naprosto jistý, kdo je, proč na tomto světě byl a že jeho život měl smysl. Senior si tak musí být jistý, že je z dobré rodiny, žil v souladu se svým svědomím, čímž myslíme poctivost ve své práci, k sobě i k druhým, ochotu pomoci druhým, a vytrvalost ve své víře. Musí vědět, že

---

<sup>54</sup> Srov. KOPECKÁ, I. *Psychologie 1. díl*, s. 166 – 168.

<sup>55</sup> Srov. NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*, s. 125.

<sup>56</sup> Srov. TRACHTOVÁ, E. *Potřeby nemocného v ošetrovatelském procesu*, s. 13 – 14.

<sup>57</sup> Tamtéž, s. 13 – 14.

semu ve svém životě opravdu něco podařilo, například zdárně překonal náročné životní situace, úspěšně vychoval své děti, správně se rozhodla ponaučil se ze svých vlastních chyb či špatných rozhodnutí.<sup>59</sup>

Druhá potřeba je potřeba víry a důvěry. Víra v životě každého člověka, i seniora může mít mnoho podob. První podoba je víra a důvěra v Boha, kde Bůh je viděn jako pomocník a utěšitel ve všech životních chvílích, dále Bůh jako ochránce a zdroj životní síly, jako životní kompas, jako zdroj odpuštění, nápravy a spravedlnosti, ale i jako Bůh, o kterého nestojím ve smyslu popírání boží existence. S touto potřebou je ale také spojena víra v nereligiózním pojetí, a to víra ve smyslu věřit lidem kolem sebe, věřit sobě a svým myšlenkám a činům, do kterých můžeme zahrnout i potřebu respektu.<sup>60</sup>

Další psychosociální potřebou je potřeba naděje a životního cíle. I přes věk, omezení a ztráty potřebují tyto lidé naději, že to vše, co se právě děje, pro ně bude dobré. Ať je to situace ve světě, v jejich okolí, či jejich vlastní život. Musí si být jisti vším, co se právě děje. Musí mít pořád svůj cíl, za kterým jdou, musí se stále na něco těšit a především si musí být jisti ve chvílích odcházení z tohoto světa. V tomto posledním kroku musí mít naději setkání se se svými zemřelými blízkými a naději v posmrtný život.<sup>61</sup>

Poslední potřeba seniora je potřeba lásky. Dítě touží po lásce matky, dospělý touží po lásce partnera a i senior touží po lásce. Touto láskou je pocit, že je tu ještě pro někoho, že může stále i on druhé obdarovat a že ještě někdo potřebuje jeho lásku. Zároveň ale potřebuje pocit cennosti, že je zde ještě někdo pro něj. Buď samotný Bůh, rodina, nebo něco jiného. S touto potřebou se pojí pocit odpuštění, a to ve smyslu já mohu odpustit, ale i bude mi odpuštěno.<sup>62</sup>

---

<sup>59</sup> SUCHOMELOVÁ, V. *Senioři a spiritualita*, s. 160 – 173.

<sup>60</sup> Tamtéž, s. 174 – 188.

<sup>61</sup> Tamtéž, s. 189 – 195.

<sup>62</sup> Tamtéž, s. 195 – 211.

## 2.3 Spiritualita ve stáří

Pojem spiritualita můžeme vnímat dvojím způsobem, a to v širším a v užším pojetí. Spiritualita v širším pojetí znamená přirozenou složku naší osobnosti vycházející z helénistického pojetí člověka, která může, ale nemusí nijak souviset s náboženstvím. Pro nás zajímavější je spiritualita v užším pojetí, která je chápána ve spojení s konkrétním náboženstvím. Zde je spiritualita také vrozená složka člověka, ale projevuje se v jeho každodenním bytí a v jeho spirituálních potřebách. Právě skrze spiritualitu hledají senioři odpovědi na otázky spojené se smyslem jejich života.<sup>63</sup> Tímto druhým pojetím se budu zabývat poněkud podrobněji, protože je důležité pro můj výzkum týkající se věřících seniorů.

Spiritualita ve spojení s křesťanským náboženstvím je chápána jako celek obsahující tři složky – soubor náboženských představ, soubor hodnot a způsob života.<sup>64</sup> Náboženské představy jsou u každého člověka velmi individuální, ačkoli mají stejné jádro. Soubory hodnot je myšlena láska k bližnímu svému a schopnost popřít sám sebe pro blaho druhého. Tyto hodnoty vedou podle křesťanství k pevnému společenství mezi lidmi a Bohem. Poslední složkou, a to způsobem života, by měl člověk tyto již zmíněné představy a hodnoty spojit a odrážet je ve svém každodenním životě.<sup>65</sup>

S tím souvisí i jiný pohled na stáří. Stáří by mělo být chápáno jako dar, protože je jedinečnou příležitostí ke shrnutí celého svého života. Poděkování za svou minulost a souhlas se svou budoucností je velmi podstatný duchovní úkol, neboť když se člověk smíří se smrtí, smysl celého lidského života se ucelí a vnese do něj jakési usmíření a hluboký pokoj.<sup>66</sup> Všechny tyto aspekty vedou k prohloubení zkušenosti Boží přítomnosti, která zahrnuje nejen víru v to, že Bůh existuje, ale také prožívání Boží přítomnosti ve svém myšlení, jednání a každodenním životě.

### 2.3.1 Spirituální potřeby ve stáří

Spiritualita neoddělitelně patří k naší osobnosti, což znamená, že i tyto potřeby se navzájem ovlivňují s potřebami psychickými, fyzickými i sociálními. Nejsou to potřeby pouze

---

<sup>63</sup> SUCHOMELOVÁ, V. *Senioři a spiritualita*, s. 63 - 64.

<sup>64</sup> MCGRATH, A., *Křesťanská spiritualita*, s. 51.

<sup>65</sup> SUCHOMELOVÁ, V. *Senioři a spiritualita*, s. 67.

<sup>66</sup> BIANCHI, E., *Klíčové pojmy křesťanské spirituality*, s. 186.



religiózní, které ovlivňují život věřících, ale jsou to potřeby každého člověka spojené se smyslem života, vlastní důstojností, láskou či odpuštěním.<sup>67</sup> Tyto potřeby vymezilo mnoho autorů a já zde popíši rozdělení spirituálních potřeb podle Koeniga, které velmi srozumitelně zpracovala Věra Suchomelová ve své knize *Senioři a spiritualita*.

Jsou to:<sup>68</sup>

- potřeba vědomí vlastní hodnoty a důstojnosti
- potřeba zachování kontinuity životního příběhu
- potřeba smyslu života, životního cíle a naděje
- potřeba bezpodmínečné lásky a podpory v čase ztrát, potřeba vědět, že Bůh je na naší straně
- potřeba možnosti dávat lásku a být užitečný
- potřeba svobodně vyjádřit hněv a pochyby
- potřeba transcendovat náročné životní situace
- potřeba akceptace a validace spirituálního chování
- potřeba vděčnosti
- potřeba odpustit a odpuštění zažít
- potřeba přípravy na umírání a smrt

Všechny tyto potřeby jsou společné religiózním i nereligiózním lidem a jsou důležitou součástí jakékoli práce se seniory. Jejich pochopení a akceptace je žádoucí pro správné celostní pochopení člověka, a tím i kvalitní práce se skupinou seniorů.

### **2.3.2 Negativní jevy náboženské spirituality**

Jak již bylo zmíněno v úvodu, stáří je spojeno s mnoho negativními zkušenostmi. Tyto zkušenosti zasahují do všech složek člověka včetně složky spirituální.

Prvním negativním jevem náboženské spirituality je tzv. nezdravá víra. Negativní zkušenosti a potíže spojené se zdravím mohou u seniorů vyvolat negativní náboženský postoj, kdy se spirituální složka člověka začne jevit jako přítěž. V tomto případě se senior převážně snaží o bezhříšnou svatost, je nenávistný vůči jinak smýšlejícím, má přehnaný strach z Božího soudu, trestu a konce světa, má bludné náboženské představy, myšlenky, výklady budoucnosti

---

<sup>67</sup> SUCHOMELOVÁ, V. *Senioři a spiritualita*, s. 85 – 86.

<sup>68</sup> Tamtéž, s. 87 – 111.

či má přehnaný strach z vlastních prohřešků. Těmito činy senioři dávají najevo svůj strach a očekávání Božího odsouzení, tedy smrti.<sup>69</sup>

Druhým negativním jevem je pokřivený obraz Boha. Vlastní obraz Boha si každý jedinec vytváří sám již v dětském věku. Tento obraz se odráží v celém našem životě, tedy ve chvílích pozitivních, ale i negativních, jako například ve špatně vyřešených konfliktech či problémech. Tím si člověk vytváří svůj vlastní obraz Boha – buďto pozitivní, nebo negativní. Zatímco pozitivní obraz vnímá Boha jako ochránce a utěšitele, negativní obraz vnímá Boha jako soudce či tyrana, který je zodpovědný za všechny krize, ztráty a těžkosti v životě jedince. Tento obraz může vést u seniorů k sebedestruktivnímu chování a jednání, kdy senior již nikdy nebude věřit v možnost odpuštění svých vin, protože za všechny své hříchy musí zaplatit.<sup>70</sup>

Stejně jako je spiritualita u každého člověka velmi rozdílná, rozdílná je i její definice. Všichni autoři se ale shodují v tom, že spiritualita je určitý přesah vlastního já, které se vztahuje k určitému posvátnu dodávajícímu sílu a celistvost člověka. Na spiritualitu je nahlíženo jako na dynamický individuální proces, díky kterému prožíváme určitý vztah k posvátnu, ať už s vyšší bytostí, s okolním světem, s lidmi či s přírodou. Obsahuje naše hodnoty a postoje, odpovídá nám na základní existencionální otázky a dává životu smysluplný rámec v každodenních chvílích radosti, vděčnosti, naplnění či lásky.<sup>71</sup>

---

<sup>69</sup> SUCHOMELOVÁ, V., *Senioři a spiritualita*, s. 112-115.

<sup>70</sup> Tamtéž, s. 115-117.

<sup>71</sup> Tamtéž, s. 117 – 118.

## 3 Vlastní výzkum

### 3.1 Cíl výzkumu

V předchozí teoretické části jsem se zabývala církví a jejími modely, poté jsem vymezila sociální skupinu seniory a v této praktické části budu s těmito aspekty pracovat. Cílem mého výzkumu je zjistit, jaký pohled mají senioři na církev. Ke zjištění této hlavní otázky konkretizuji cíl výzkumu do čtyř dílčích výzkumných otázek.

1. Co znamená církev pro seniory?
2. Jaký význam má církev v životě seniorů?
3. Jaká je podle seniorů hlavní funkce církve?
4. Jaká má církev z pohledu seniorů negativa?

Pomocí těchto dílčích výzkumných otázek se zjistím, jaký model církve senioři preferují a jaký vztah mají k církvi.

### 3.2 Metodologie

Pro tuto práci jsem se rozhodla pro metodu kvalitativní<sup>72</sup>. Využila jsem strukturovaný rozhovor s několika otevřenými otázkami. V rozhovoru s tázanými jsem se dotazovala na níže vypsané otázky a v případě nedostačujících či nepřesných odpovědí jsem se doptávala tak, abych si odpověděla na výše uvedené výzkumné otázky. Rozhovory jsem vedla osobně a se souhlasem respondentů byl pořízen hlasový záznam. Otázky kladené při rozhovorech zněly takto:

---

<sup>72</sup> HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*, s. 42.

- Jak jste se stal věřícím? Jak jste se stal členem církve?
- Zapojujete se do církevního života? Pokud ano, jak, pokud ne, proč.
- Jak důležitý je pro Vás život v církvi? Co by se změnilo, kdybyste nebyla součástí církve?
- Co je podle Vás hlavní funkcí církve?
- Přináší Vám církev určitý pocit bezpečí a jistoty?
- Myslíte si, že Vám dává církev odpovědi na otázky týkající se vašeho života?
- Kdybyste mohla na církvi něco změnit, co by to bylo?
- Je něco, co Vám na církvi nějakým způsobem vadí?
- V čem si myslíte, že církev zaostává?
- Myslíte si, že církev dává u nás přiměřenou odpověď na morální problémy a potřeby jedince?
- Dřívější výzkumy ukázali, že církev patří mezi nejméně důvěryhodné instituce v ČR. Co si o tom myslíte? Jakou důvěru v církvi máte vy?
- Znáte ve svém okolí církevní iniciativy? (charita, diakonie,...) Pokud ano, zapojujete se do nich?

Nahrané rozhovory jsem poté přepsala do elektronické podoby a analyzovala je prostřednictvím otevřeného kódování. Tím jsem v rozhovorech nacházela spojitosti mezi výroky a rozdělila je do několika základních kategorií, díky kterým jsem byla schopna rozpoznat rozdíly mezi názory respondentů, a přiřadit k nim nejvíce odpovídající model církve podle A. Dullese.

### **3.3 Charakteristika výzkumného vzorku**

Pro tento výzkum jsem si za cílovou skupinu zvolila deset respondentů ve věku 78 až 92 let, kteří žijí v Domově pro seniory Staroměstská v Českých Budějovicích. Tyto respondenti byli vybráni z důvodu bližšího kontaktu se mnou během předchozí praxe, a tím také snadnějšímu otevření se při rozhovorech na toto poměrně citlivé téma. Všichni z dotazovaných jsou věřící a jsou členy římskokatolické církve. Každý z nich pochází z jiné rodiny a ve svém životě se živil něčím jiným. Skupina respondentů je heterogenní, jedná se o šest mužů a čtyři ženy.

- Respondent č. 1 – věk 78 let, povoláním zdravotník
- Respondent č. 2 – věk 79 let, povoláním pedagogický pracovník
- Respondent č. 3 – věk 84 let, povoláním zdravotník
- Respondent č. 4 – věk 78 let, povoláním účetní
- Respondent č. 5 – věk 80 let, povoláním pedagogický pracovník
- Respondent č. 6 – věk 92 let, povoláním výchovně nepedagogický pracovník
- Respondent č. 7 – věk 76 let, povoláním účetní
- Respondent č. 8 – věk 86 let, povoláním kulturní referent
- Respondent č. 9 – věk 79 let, povoláním pedagogický pracovník
- Respondent č. 10 – věk 88 let, povoláním obchodník

### **3.4 Zjištění jednotlivých rozhovorů**

#### **3.4.1 Respondent č. 1:**

Respondent nebyl od narození veden k náboženství a nebyl členem žádné církve. Od první třídy základní školy začal chodit do náboženství, čímž se stal členem církve. Věřícím se ale stal v období své závažné nemoci. Život v církvi je pro něj důležitý, do církevního života se zapojuje každý den, a to modlitbou a docházením na mše a bohoslužby. V případě ztráty církve by ztratil pocit bezpečí a jistoty, a tím i jistotu ve své víře.

Církev je podle něj určitá těžko popsatelná spojka mezi věřícím a Bohem, což zároveň spojuje všechny věřící mezi sebou a vytváří tak komunitu lidí se stejnou vírou. Hlavní funkcí církve je podle respondenta komunikace s Bohem, především přesvědčení v tom, že existuje něco transcendentního, co přesahuje naše běžné myšlení. Dotázaný je přesvědčen, že čím více se modlí k Bohu a zapojuje se do církevního života, tím má i větší pocit síly v těle. Církev mu dodává pocit bezpečí a vědomí, že někam patří, a odpovídá na základní otázky jeho života.

Jako negativa církve respondent zmiňuje majetnictví církve. Církev se cítí být nesmírně bohatá a honosná a zapomíná, že Bůh byl chudý. Necháávají si veškeré bohatství pro sebe a zapomínají na ostatní lid, nepodporují chudinu.

### 3.4.2 Respondent č. 2:

Respondent byl již od narození veden k náboženství, největším nositelem víry pro něj byla rodina. Ve třetí třídě základní školy poprvé přijímal svátosti a později byl i biřmovaný. Život v církvi je pro něj velmi důležitý, neboť je to podle něj součástí víry, tudíž i součástí jeho života. V církvi nalézá jistotu a má k ní důvěru, ale plně se do církevního života nezapojuje.

Církev je podle něj po státu druhořadé společenství, se kterým není ve státě počítáno, i přestože stejně jako stát působí na morálku lidí. Církev není nijak zaostalá oproti jiným společenstvím, jen není kvůli své nadpřirozenosti plně uznávána a nemá tak tolik pravomocí, čímž může působit zaostale. Hlavní funkcí církve je podle respondenta přivést lidi k Pánu Bohu a věřit mu, ale na otázky týkající se jeho života církev neodpovídá. Na tyto otázky odpovídá pouze samotná víra a nezáleží na tom, zda jsme členy církve.

Jako negativa církve respondent zmiňuje její okázalost. Církev se veřejnosti představuje jako velmi noblesní, i když učí, že Bůh je chudý a prostý.

### 3.4.3 Respondent č. 3

Respondent byl již od narození veden k náboženství, největším nositelem víry pro něj byla rodina, neboť respondentův bratr byl pražský biskup. Život v církvi je pro něj velmi důležitý, protože cituji: „*Nebylo by víry v Boha, nemohl by člověk věřící žít*“. Také se plně zapojuje do církevního života, především do sociálních aktivit, jako například charita a má v církvi veškerou důvěru, je-li vedena dobrými kněžími.

Církev je podle něj jistá organizovaná instituce, která nenásilně mravně podchycuje lid, aby konal dobro. Zároveň je ale i zprostředkovatelem jisté komunikace mezi námi a Bohem, kdy vírou v Boha si utváříme život, proto život je bez církve nemožný. Vše se ale odvíjí od kněží, protože jaký kněz, taková je momentální církev. Hlavní funkcí církve je podle respondenta zajištění co největší mravnosti na této zemi, která přispívá k lepšímu soužití nás všech.

Jako negativa církve respondent zmiňuje lidské pojetí církve, že lidé víru neberou vážně. V současné době lidé k víře nejsou nijak vedeni, čímž postavení církve v lidské společnosti upadá, a tak zaostává. Dalším negativem respondent zmiňuje výuku náboženství. Výuka náboženství je prvořadý úkol církve, a měla by tak mít právo vyučovat náboženství

i na státních školách. S tím také souvisí poslední negativum, a to výchova mládeže. V té církve také zaostává, ale to není pouze chyba církve.

#### **3.4.4 Respondent č. 4**

Respondent byl již od narození veden k náboženství, neboť to v době jeho mládí bylo tak dané. Víra byla součástí jejich života, ať se pro ni lidé rozhodli, nebo ne. Život v církvi pro něj není nijak důležitý, i když ho uznává a respektuje. Má k církvi určité výhrady, proto se do církevního života nezapojuje. Zastává názor, že církve je pro věřící totéž jako vláda pro společnost, přitom by měla být pro každého svobodnou. Životem bez církve by se pro respondenta nic nezměnilo, protože víru má v sobě a ta s církví nemá nic společného.

Církev je podle něj uzavřené společenství lidí se svými pravidly, která se snaží zmanipulovat ostatní lidi a využívat je. Hlavní funkcí církve je podle respondenta držet lidi v nevědomosti, ale zároveň i odpovídat lidem na základní otázky týkající se jejich života. I přes všechny výhrady si respondent uvědomuje sílu Pána Boha, „*protože nám naloží tolik, kolik jsme schopni.*“

Jako negativa církve respondent zmiňuje její organizovanost, protože čím více budu věřící a budu se zapojovat do církevního života, tím více se nebudu cítit svobodně. Dále pomáhá pouze tomu, kdo je přesvědčený věřící, a chudým ne. Také byla církve odjakživa chamtivá, neboť si brala od lidí cokoli, i když byli chudí. Posledním negativem dotazovaný udává celibát, protože je to proti lidskosti, a tím pádem v nesouladu s Bohem.

#### **3.4.5 Respondent č. 5**

Respondent byl již od narození veden k náboženství, největším nositelem víry pro něj byla rodina. V mládí byl respondent u prvního svatého přijímání a dodnes se zapojuje do církevního života, především pravidelným docházením do kostela na bohoslužby. Život v církvi je pro něj důležitý, protože modlitbou, kterou děkuje Pánu Bohu za každý nový den, přináší dotázanému dobro a lepší pocit ze sebe. Zároveň mu ale církve nepřináší žádné pocity bezpečí a jistoty.

Církev je podle něj síla pro život, především pro lidi, kteří ji potřebují. Je to něco nepopsatelného, co buď máte, nebo nemáte v těle. Něco, co dodává člověku sílu k tomu, aby si každý den vážil života, správně se rozhodoval v životních situacích a uvědomoval si svoji důležitost na tomto světě. Hlavní funkcí církve je podle respondenta spojit lidi dohromady a dělat z nich lepší, čistější lid. Protože jen církev dokáže lidi očistit od svých hříchů.

Jako negativa církve respondent zmiňuje nedostatečnou otevřenost lidu a její mocnářství. Také by se měla více snažit získat mládež, například dobrovolným vyučováním náboženství na školách. Tím by mladí získali alespoň základní informace o církvi.

### **3.4.6 Respondent č. 6**

Respondent byl již od narození veden k náboženství, největším nositelem víry pro něj byla rodina. Nikdy se on ani jeho rodina nijak nezapojovali do církevního života, proto život v církvi je pro respondenta stejně hodnotný jako život bez církve. Církev mu nedává odpovědi na otázky týkající se jeho života ani pocit bezpečí a jistoty.

Církev je podle něj jisté shromáždění lidí, kteří se spojují za účelem pocitu společenství. Každý chce mít pocit, že někam patří. A když se cítí být osamělý, stane se členem církve, která mu dodá chybějící pocit jistoty. Hlavní funkcí církve je proto udržovat církevní lid pospolu a zajišťovat tak bezpečí lidí v církvi a zároveň poskytovat a nabízet osamělým lidem tuto možnost společenství, avšak velmi citlivě a nenásilně.

Jako negativa církve respondent zmiňuje její prezentaci bohatství. Více skromnosti by církvi neuškodilo, alespoň by se lépe dokázala vcítit do ostatních lidí.

### **3.4.7 Respondent č. 7**

Respondent byl již od narození veden k náboženství, v jejich rodině byl kněz a náboženství bylo v dané době takřka samozřejmostí. Do církevního života se zapojuje pravidelným docházením do kostela. Život v církvi je pro něj důležitý, a to z důvodu životní jistoty. Každodenní modlitbou prosí Boha, aby se jemu ani jeho rodině nic nestalo, a tím je jeho životní jistota naplňována. Odloučení od církve je pro něj nepředstavitelné.



Církev je podle něj zprostředkovatel vnitřního klidu, který nám udržuje v životě jistou linii. Hlavní funkcí církve je žít v přesvědčení, že se na nás někdo dívá seshora. Učí nás milovat, ctít, jednat a chovat se slušně a podle pravidel a pomáhat druhým.

Jako negativa církve respondent zmiňuje okázalost církve. Měla by být skromnější, například biskupové se chovají povýšeně, a i když je papež hlavním představitelem církve, líbání jeho rukou je až přehnaně okázalé. Také nepříliš myslí na chudé lidi.

### **3.4.8 Respondent č. 8**

Respondent byl již od narození veden k náboženství. Do církevního života se zapojuje pravidelným docházením do kostela a na bohoslužby. Církev je pro něj důležitá, protože člověk, který nevěří, nemá životní náplň. Když lidé opustí Boha, je to rouhání, přestanou věřit a jsou zatraceni. To znamená, že církev dotazovanému dodává duchovní podporu, která je potřeba k víře v Boha.

Církev je podle něj důležitý orgán naší země, který je ale v naší společnosti chápán okrajově. Hlavní funkcí církve je dodávat věřícím duchovní náplň a podporovat je v jejich víře.

Jako negativa církve respondent zmiňuje pouze celibát, protože bez něj by odpadlo mnoho problémů a je to v nesouladu s přirozeností člověka.

### **3.4.9 Respondent č. 9**

Respondent byl již od narození veden k náboženství, největším nositelem víry pro něj byla rodina. Náboženství bylo v jejich rodině důležitou součástí každodenního života. Do církevního života se zapojuje pravidelným docházením do kostela na bohoslužby. Církev je pro něj velmi důležitá, neboť k tomu byl veden již od malička. Doma ho vedli k náboženství a k navštěvování kostela. Kněz ho již od malička učil ke zpovědi.

Církev je podle něj víra v Boha. Když člověk věří v Boha, pomůže mu to. Když se člověk obrátí k Pánu Bohu, má pocit ochrany. Proto hlavní funkcí církve je ochraňovat prostý lid a pomocí kněží odpovídat na otázky spojené s naším životem.

Jako negativa církve respondent zmiňuje její lačnost. Měla by se spokojit i s tím nejprostším, neboť Bůh byl také prostý. Dále by se církev měla více prezentovat na školách a měla by minimalizovat nynější skandály, jako je například pedofilie.

#### **3.4.10 Respondent č. 10**

Respondent byl již od narození veden k náboženství, největším nositelem víry pro něj byla rodina. V jejich rodině byla víra něco jako tradice, která se musela dodržovat a měla jasně daná pravidla. Do církevního života se zapojuje docházením na bohoslužby. Církev je pro něj důležitá. Je věřící člověk, celý život žije v tomto duchu a církev je neodmyslitelně spjata s tímto způsobem života.

Církev je podle něj společenství slušných lidí, kde si jsou všichni rovni. Hlavní funkcí církve je působit na výchovu tak, abychom žili v solidním životě. Čím více lidí se stane součástí církve, tím více si budeme rovni a budeme ve svém životě více spokojeni.

Jako negativa církve respondent zmiňuje přílišnou touhu po majetku. Církev, i přestože je velmi slušná a uctívá, se zároveň jeví i chamtivě, což se poněkud vylučuje. Dále nepomáhá chudým lidem hmotně, ale pouze duchovně. Duchovní život se prolíná do běžného života a k celkovému vnitřnímu klidu je kromě duchovní stránky potřeba i stránka týkající se kvalitního života, což leckdy vyžaduje i hmotnou pomoc.

### **3.5 Výsledky rozhovorů**

#### **3.5.1 Výzkumná otázka č. 1**

První výzkumnou otázkou jsem zjišťovala, co církev pro seniory znamená. Lidé hovoří o církvi v mnoha souvislostech, ale co pro ně církev znamená, často ani nevědí. Z mého výzkumu jsem zjistila, že církev každopádně působí určitým způsobem jak na jedince, tak na společnost.

Z výčtu výroků dotázaných je zřejmé, že pro většinu seniorů církev znamená buďto těžko definovatelné společenství lidí (*„Církev je shromáždění lidí za účelem pocitu*

*společenství a jistoty.“*)<sup>73</sup>, nebo instituci s transcendentním charakterem (*„Církev je organizovaná instituce podchycující lid, aby konal dobro“*)<sup>74</sup>. Každý vnímá církev a její postavení jinak. Pro někoho je církev uzavřená, pro někoho otevřená komukoliv. Menší skupinu tvoří respondenti, pro které je církev spojena s vnitřním pocitem. Nejedná se zde o instituci či společnost, ale o vnitřní pocit vycházející z jejich nitra (*„Církev je síla pro život, díky které si uvědomujeme důležitost naší přítomnosti.“*)<sup>75</sup>.

Podle těchto výroků se senioři nejvíce přiklání k modelu institucionálnímu a komunálnímu. Církev spatřují jako organizovanou instituci s určitými pravidly, ale i jako prostředek vzájemné komunikace mezi sebou, i mezi nimi a Bohem.

### **3.5.2 Výzkumná otázka č. 2**

Druhou výzkumnou otázkou je, jaká je hlavní funkce církve podle seniorů. Touto otázkou jsem zjišťovala, zda si senioři uvědomují církev jako instituci s jasně danými pravidly a úkoly, nebo zda pro ně znamená pouhou existující instituci bez jakékoliv funkce. V případě prvního názoru budu dále zjišťovat, jaká tato hlavní funkce je.

Odpovědi seniorů seniory rozdělují tuto otázku do dvou základních kategorií. Nejpočetnější skupinu tvoří názor, že církev je zde pro nás. Z těchto výroků mohu kategorizovat první hlavní funkci jako soudržnost lidu. Respondenti uváděli výroky jako například zajištění co největší mravnosti, působení na výchovu lidu, spojení lidí za účelem lepšího společenství či udržování církevní lid pospolu. Druhou, méně početní kategorií, tvoří výpovědi, které hlavní funkci církve pojí s vírou. Zde se objevovaly názory jako komunikace s Bohem či podpora věřících ve své víře.

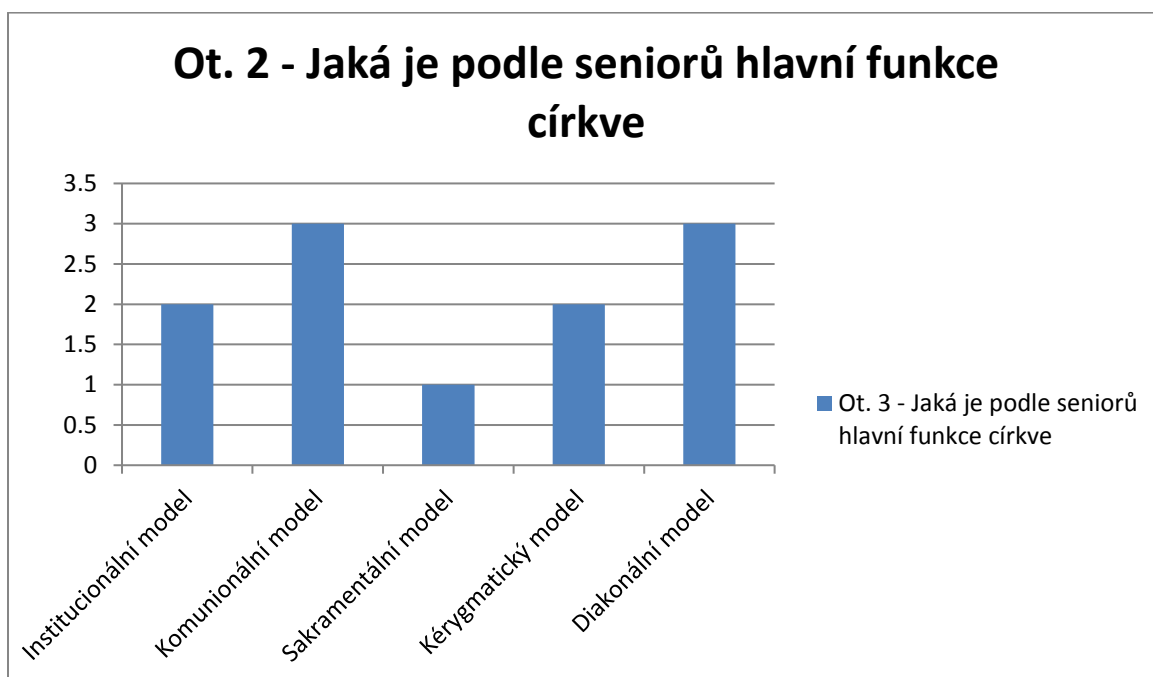
Z tohoto shrnutí můžu říci, že stejně jako u první výzkumné otázky jsou názory seniorů zcela odlišné. Každou odpovědí se nám potvrzuje, jak je každý člověk naprosto originální. Každý z nás má jiný úhel pohledu, jiné názory a jiný pohled na hlavní funkci církve. V každém případě si ale jsou senioři jisti, že církev není pouze nahodile vzniklá instituce bez jasného poslání, ale že je to nedílná součást víry. V grafu níže nalezneme toto shrnutí přiřazené k modelům, k jakým se respondenti přiklání.

---

<sup>73</sup> Respondent č. 6.

<sup>74</sup> Respondent č. 3.

<sup>75</sup> Respondent č. 5.



Senioři se nejvíce přiklánějí k modelu komunionálnímu a diakonálnímu. U respondentů převládají na tuto otázku dva hlavní názory. První názor zastává myšlenku, že hlavní funkcí církve je komunikace s Bohem, z čehož můžeme usuzovat model komunionální. V druhém názoru je církev viděna jako služebnice, kde její hlavní funkcí je pomoci všem lidem, nejen věřícím.

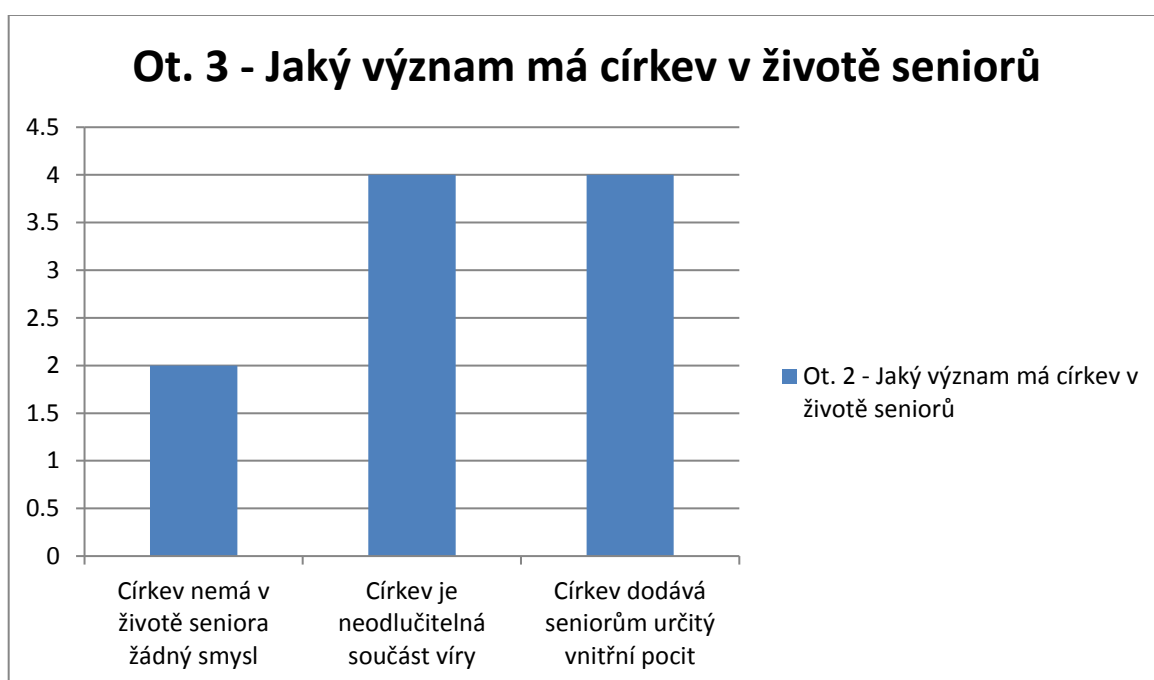
### 3.5.3 Výzkumná otázka č. 3

Třetí výzkumnou otázkou jsem zjišťovala význam církve v životě seniorů. Je pro seniory církev důležitá nebo záleží pouze na víře? Je víra zákonitě spjata s církví nebo mohou senioři věřit v Boha, ale nebýt součástí církve?

Z odpovědí respondentů jsem zjistila, že církev má v životě každého jiný význam, což rozděluje věřící do několika skupin. První skupinu tvoří názory, že církev nemá v životě seniora žádný smysl. Důležitá je pouze naše víra a není důležité, zda jsme členy církve. Druhou skupinou jsou názory, že víra je neodlučitelně spjata s církví, tudíž víra bez církve je

nemožná („Církev je neodlučitelná součást věřícího člověka.“)<sup>76</sup>. Obě tyto skupiny mají společné to, že respondenti vnímají církev pouze jako jistou složku existující v jejich životě, která ale oproti třetí skupině nepřesahuje jejich vnímání. Do třetí složky jsem umístila názory, kde církev není považována jen za pouhou součást života, ale je i něčím transcendentním. Dodává člověku určitý pocit blaha ze svého života, pomáhá mu při rozhodování v životních situacích a formuje jeho zevnějšek („Církev přináší prostřednictvím modlitby pocitu dobra a lepšího člověka.“)<sup>77</sup>.

Srozumitelnější význam církve v životě seniorů je znázorněn na grafu níže.



Zde je zřejmé, že církev je pro většinu seniorů nedílná součást jak jejich víry, tak i života. Někdo vnímá církev citlivěji, jako něco přinášejícího pocitu dobra, důvěry, jistoty, nadhledu či smyslu života. Pro někoho je církev pouze součást víry, na které do jisté míry také záleží. Ve většině případů ale církev není seniorům lhostejná a aktivně se zapojují do církevního života.

<sup>76</sup> Respondent č. 3.

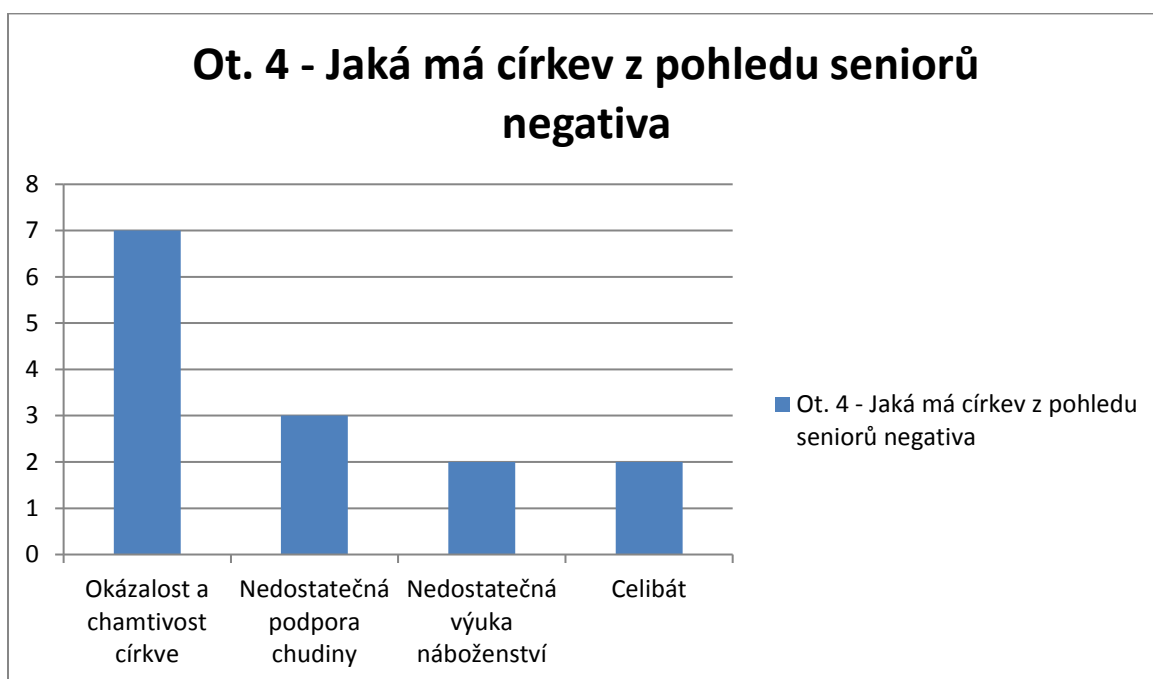
<sup>77</sup> Respondent č. 5.

### 3.5.4 Výzkumná otázka č. 4

Čtvrtou výzkumnou otázkou jsem zjišťovala, jaká má církev z pohledu seniorů negativa. Stejně jako každá věc, člověk, instituce, tak i církev má své pozitivní a negativní stránky, které bych ráda v tomto výzkumu zohlednila.

Ačkoliv odpovědi na tuto výzkumnou otázku byly poměrně rozmanité, daly se shrnout do dvou základních kategorií. Nejčastěji respondenti zmiňovali majetnictví, okázalost a honosnost církve. Ve výukách náboženství i v běžném životě jim bylo předkládáno, že Bůh je chudý a prostý. To se poměrně velkým způsobem vylučuje s prezentací církve, neboť církev se veřejnosti jeví jako velmi bohatá a noblesní. I přes její nevyčísitelný majetek není schopna hmotně pomáhat chudým. Méně se zde objevovaly výroky spojené s nedostatečným podporováním chudiny, nedostatečnou výukou náboženství či negativní názor na celibát.

Pro snazší orientaci příkládám níže graf s nejčastějšími výroky seniorů týkajícími se negativ církve.



### 3.6 Diskuse

Na základě tohoto výzkumu jsem zjistila několik faktorů ovlivňující pohled na církve a mnoho odlišných názorů na toto téma. Před celkovým shrnutím je zajímavé si povšimnout, že většina z respondentů byla již od narození vedena k náboženství. Z toho vyplývá, že víra byla jejich době, tedy v dobách třicátých až čtyřicátých let 20. století opravdu běžnou součástí každodenního života. Je potřeba si uvědomit, jak se čas a společnost v průběhu let mění. Nyní je na víru nahlíženo zcela jiným způsobem a náboženství se stalo spíše výjimečnou součástí života některých z nás. Je zajímavé si uvědomit, jak je naše generace názorově odlišná od generace našich prarodičů.

Jelikož je církve pro běžnou společnost těžko definovatelná, jsou těžko definovatelné i názory lidí na toto téma. Církve je pro každého velmi individuální a spatřuje v ní její poslání v něčem jiném. Z výčtu výpovědí respondentů je patrné, že pro většinu seniorů je církve neodlučitelně spjata s jejich vírou. To znamená, že víra bez církve je téměř nemožná a totéž naopak. Není možné věřit a nebýt součástí církve, protože církve je určité spojení mezi námi a Bohem, které by bez existence církve nemělo takovou hodnotu. U mnoha seniorů se církve prolíná s jejich každodenním životem. Projevuje se především skrze víru a přináší jim do života pocit jistoty, bezpečí, kolektivu a životního klidu. Církve tak i přes svá negativa vnáší do života seniorů určitou jednotu a řád, díky kterým lépe prožívají tuto etapu jejich života.

Z výpovědí respondentů je zřejmé, že názory na hlavní funkci církve jsou poněkud odlišné. I přes tuto odlišnost mají výpovědi společné tři základní aspekty, které rozdělují seniory do několika kategorií. První kategorií jsou senioři, kteří hlavní význam církve spatřují v jejím vztahu k Bohu. Bůh je transcendentní a lid není. Církve oboje spojuje. Zprostředkovává komunikaci mezi námi a Bohem, přivádí nás k Bohu, ale i Bůh prostřednictvím církve komunikuje s námi. Církve je tedy vzájemná interakce mezi námi a Bohem. Druhou kategorií jsou senioři, kteří spatřují hlavní význam církve v nás, v lidech. Církve, ačkoli má transcendentní charakter, funguje na principu běžné instituce. To znamená, že její hlavní funkce spočívá v práci s lidmi. Ukazuje lidem správný směr života, učí lidi milovat a ctít, chovat se mravně, působí na výchovu a podobně. Stává se tak institucí podobnou školám, ovšem s rozdílem dobrovolnosti. Třetí kategorií tvoří senioři, kteří hlavní funkci církve spatřují ve vytvoření komunity. Církve se tak stává orgánem, který má za úkol spojit co nejvíce lidí dohromady za jistým účelem. Nejčastějšími důvody pokusů o spojení co

nejvíce lidí je snaha o lepší soužití v této zemi a zajištění co největší mravnosti pro co nejvíce lidí.

Při otázce týkající se významu církve můžeme seniory rozdělit na dva odlišné tábory. Pro první, menší skupinu, církev nic neznamena. Církev nemá v jejich životě žádný význam. Důležitá je pro ně víra, která i přestože má s církví poměrně hodně společného, není jeho nedílnou součástí. Životem bez církve se pro věřícího nic nemění a jeho víra v Boha je stejně plnohodnotná jako bez přítomnosti církve. Druhou skupinu tvoří senioři, pro které má církev v jejich životě nějaký význam. Tento význam se vždy týká jejich prožívání života a je neodlučitelně spjat s vírou. Církev je součástí víry a víra je součástí člověka, z čehož vyplývá, že se církev odráží v každodenním chování člověka a dodává mu jakousi životní náplň, které přináší člověku pozitivní pocity.

K získání komplexního názoru seniorů na církev jsem do tohoto výzkumu zařadila i negativa církve. Při rozhovorech se seniory jsem se nesetkala s žádným celistvým negativním názorem na církev. Při otázkách zkoumající negativa církve se odpovědi respondentů velmi lišily. Z nejčastějších odpovědí však mohu shrnout majetnictví, chamtivost a okázalost církve. Církev se navenek jeví jako velmi bohatá a honosná, její oslavy jsou velkolepé a její majetek nevyčísitelný. Dále se nijak se nezajímá, nepodporuje a nepečuje o chudý lid, ačkoli učí lid opak.



## Závěr

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jaký pohled mají senioři na církev. V teoretické části jsem vysvětlila základní modely církve podle A. Dullese a poukázala jsem na období církve po druhém vatikánském koncilu, které bylo pro církev zlomové. Tímto jsem se snažila seznámit čtenáře s podle mého názoru nejzákladnějším rozdělením církve. V dalších kapitolách jsem se zabývala sociální skupinou seniorů, ve které jsem představila životní období stáří a problémy s tímto období spojené. V této části práce jsem také zmínila problematiku spirituality ve stáří a její potřeby, neboť jsou velmi důležitým aspektem v životě seniorů. V praktické části jsem prováděla výzkum týkající se církve a seniorů, kde cílem bylo zjistit, jaký pohled mají senioři na církev.

Ačkoli jsem již absolvovala několik předmětů týkajících se seniorů a několik praxí se seniory, v průběhu zpracování této práce jsem došla k mnoha novým závěrům, uvědomila si mnoho zajímavých poznatků a především si ujasnila problematiku spojenou s církví a seniory. Senioři jsou velmi specifická sociální skupina, která vyžaduje zcela odlišný způsob chování a jednání. Každý, kdo pracuje se seniory, by si měl uvědomit, že právě senioři jsou ti, kteří si prožili již téměř všechny etapy svého života a ve většině případů jsou zkušenější než my. Proto bychom i přes jejich fyzické, psychické a sociální problémy k nim měli přistupovat s láskou, úctou a respektem. I senioři v domovech mají právo na důstojný život, a pokud jim k důstojnému životu přispívá jejich víra, měli bychom to respektovat. Tím, že se seznámíme s jejich vírou a pochopíme ji, potažmo také církev, zkvalitňujeme vztah seniora k nám i k domovu pro seniory a zlepšujeme tak klima celého domova.

I když nejsme věřící či nejsme členy církve, měli bychom mít alespoň základní přehled o tomto tématu. Těchto pět stručně popsanych modelů nám může alespoň nastínit základní chápání církve. Není důležité znát tyto modely nazpaměť, ale chápat jejich podstatu a dokázat ji chápat i v kontextu. Je třeba si uvědomit, že všechny tyto modely se vzájemně prolínají a ačkoliv se například příkláníme k jednomu modelu, respektujeme a chápeme i ostatní modely. Stejně jako každá věc, instituce, model či cokoli jiného má své pozitivní a negativní stránky, i církev není pouze pozitivní a její modely mají také negativa.

Tato náboženská témata jsou témata velmi citlivá a individuální, neboť přesahují vědomí našeho já. Z tohoto důvodu se liší i jednotlivé názory na toto téma a nelze tak z výzkumu vyvodit naprosto přesné výsledky. Tento výzkum slouží pouze k nastínění problematiky a vystižení jedinečnosti výpovědí. Senioři církev vnímají odlišnějším názorem než my. Kolikrát je církev v životě seniora to jediné, co má a v čem si může být jist. Církev má pro něj nevyčísitelnou hodnotu a je součástí jeho života. I přes jedinečnost a odlišnost výpovědí můžeme dospět k závěru, že církev je velmi spjata s vírou seniora, tudíž i s jeho celým životem.

Církev působí na jedince i na celou společnost, ačkoli velmi nenásilně a zcela dobrovolně. Působí na chování jednotlivce, na morálku lidu, vytváří jednotu lidí, dodává lidem sebevědomí a pocity, že někam patří, zprostředkovává komunikaci s Bohem, odpovídá na některé otázky týkající se našeho života, podporuje člověka v psychicky náročných situacích a mnoho dalšího. I přes některá negativa je církev u seniorů velmi důvěrná instituce, která stojí za pozitivním vnímáním nejen tohoto životního období, ale i kvalitního prožívání života jednotlivce. Ve chvíli, kdy se jedinec otevře církevnímu životu, pochopí podstatu církve a své místo v ní, otevře se i jinému pohledu na svůj život a na svou komunikaci s Bohem.

Vše záleží na jednotlivci. Každý má právo individuálně rozhodnout o své víře, o svém církevním životě i o své komunikaci s Bohem. Na základě tohoto rozhodnutí se odvíjí i názory na tyto aspekty, které můžeme v průběhu našeho života měnit. V každém případě bychom je ale měli respektovat a zohledňovat je při práci s jakoukoli věkovou skupinou.

## Seznam použitých zdrojů

BIANCHI, Enzo. Klíčové pojmy křesťanské spirituality. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-326-5.

BROŽ, Prokop. Církev a II. vatikánský koncil: perspektivy současné ekleziologie. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015. ISBN 978-80-7465-148-9.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

KOPECKÁ, Ilona. *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2011-. ISBN 978-80-247-3875-8.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyche (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.

MCGRATH, Alister E. Křesťanská spiritualita: úvod. Praha: VolvoxGlobator, 2001. Katarze. ISBN 80-720-7444-X.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.

SKALICKÝ, Karel. „Skok vpřed“ v perspektivě revolucí druhého tisíciletí. Listy. 2012, 2012(2). ISSN 1210-1222. Dostupné také z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=123&clanek=031215>

SUCHOMELOVÁ, Věra. *Senioři a spiritualita: duchovní potřeby v každodenním životě*. Praha: Návrat domů, 2016. Psyche (Grada). ISBN 978-80-7255-361-7.

ŠTĚCH, František. *Aby byl Boží lid světlem národů*. UNIVERSUM. 2006, 2006(2).

ŠTĚCH, František. *Tu se jim otevřely oči: zjevení, víra a církev v teologii kardinála AveryDullese SJ*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011. ISBN 978-80-7412-093-0.

TRACHTOVÁ, Eva, Gabriela TREJTAROVÁ a Dagmar MASTILIAKOVÁ. *Potřeby nemocného v ošetrovatelském procesu*. Vyd. 3., nezměn. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2013. ISBN 978-80-7013-553-2.

VACÍNOVÁ, Marie, Dobromila TRPIŠOVSKÁ a Marie FARKOVÁ. *Psychologie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-807-4520-082.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

## Abstrakt

ŠEDO VÁ, S. *Církev a senioři*. České Budějovice 2005. Bakalářská práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce ThLic. Julius Pavelčík, Th.D.

**Klíčová slova:** Senior, církev, A. Dulles, II. vatikánský koncil, stáří, stárnutí, spiritualita

Práce se zabývá vztahem mezi seniory a církví. Teoretická část popisuje církev po II. vatikánském koncilu a její modely podle kardinála A. Dullese. Dále charakterizuje životní etapu stáří, její projevy, potřeby a spirituální složku u seniorů.

Praktická část obsahuje rozhovory s deseti odlišnými respondenty vystihující jejich vztah k církvi. V jednotlivých sekcích je zjišťováno, co znamená církev pro seniory, jaký má v jejich životě význam, jaká je podle nich hlavní funkce a jaké má negativa.

## **Abstract**

Church and the elderly

**Keywords:** senior, church, A. Dulles, the Second Vatican Council, old age, aging, spirituality

The thesis follows up the relationship between the elderly and church. The theoretical section describes the church after the Second Vatican Council and its models according to cardinal A. Dulles. Furthermore, the thesis characterizes the old age life phase, its expressions, needs and the spiritual element of seniors.

The practical section contains interviews with ten different respondents concerning their relationship with the church. Individual sections deal with questions of church's role in senior's lives, its primary functions and negatives as seen by the elderly.